

Анатомія тортур

свідчення про катування та жорстоке
поводження з боку медичного
персоналу в російській неволі

**Анатомія тортур:
свідчення про катування та жорстоке поводження з боку
медичного персоналу в російській неволі**

А. Максименко Альона, О. Мартиненко, М. Савва, Н. Ящук,
© «Центр громадянських свобод», 2026

Коротке резюме

Зібрані свідчення українських військовополонених та незаконно утримуваних цивільних осіб свідчать про системні порушення медичної етики та міжнародного гуманітарного права медичним персоналом у місцях несвободи Російської Федерації та на тимчасово окупованих територіях. Йдеться не лише про ненадання медичної допомоги, а й про пряму участь медиків у катуваннях, жорстокому поводженні та приниженні гідності утримуваних осіб. Такі дії суперечать Женевській декларації лікаря, Міжнародному кодексу медичної етики, Токійській декларації Всесвітньої медичної асоціації, Женевській конвенції про поводження з військовополоненими, а також власному законодавству РФ, яке регулює надання медичної допомоги особам у місцях позбавлення волі. З огляду на масштабність та системність цих порушень, міжнародна спільнота має посилити механізми документування, відповідальності винних та захисту утримуваних осіб, зокрема через створення змішаних медичних комісій, посилення міжнародного моніторингу та притягнення причетних медичних працівників до відповідальності.

Вступ

З початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України тисячі українських військовослужбовців та цивільних осіб опинилися у місцях несвободи на території РФ та на тимчасово окупованих територіях України. Свідчення звільнених українців свідчать про системні випадки катувань, жорстокого поводження та порушення базових прав людини. Особливу занепокоєність викликає роль медичного персоналу у цих практиках. Відповідно до міжнародних стандартів медичної етики, лікарі мають зобов'язання захищати життя і здоров'я пацієнтів, незалежно від їхнього статусу, політичних поглядів або обставин утримання. Однак численні свідчення вказують на протилежне: у місцях несвободи медичний персонал ігнорує потребу у медичній допомозі, сприяє жорстокому поводженню, катуванням або безпосередньо бере участь у них.

Метою цієї аналітичної записки є:

- проаналізувати свідчення потерпілих щодо ролі медичного персоналу у місцях несвободи РФ;
- порівняти ці свідчення з міжнародними та національними нормами медичної етики;
- визначити системні порушення;
- сформулювати рекомендації для міжнародних механізмів реагування.

Аналітичний блок

Всесвітня медична асоціація (WMA) встановлює жорсткі стандарти щодо надання медичної допомоги військовополоненим відповідно до Женевської конвенції III. WMA активно підтримує українських лікарів, засуджує вторгнення Росії в Україну та закликає російських і українських лікарів дотримуватися принципів, які слугують орієнтиром для медичного персоналу в умовах конфлікту.

Разом з тим, українські документатори воєнних та міжнародно – гуманітарних злочинів встановлюють широке коло осіб медичного персоналу місць несвободи РФ (ФСБ, Міноборони, ФСВП), які порушують приписи національного та міжнародного законодавства щодо надання необхідної медичної допомоги українським військовополоненим та цивільним громадянам України.

В Росії, яка є членом WMA з кінця 1990-х років, в закладах Федеральної служби виконання покарань (ФСВП) працює понад 16 800 медичних працівників. Усі вони мають належну кваліфікацію, а якість їхньої роботи контролюється кількома державними інституціями.

Це дає можливість обґрунтовано вважати, що недотримання принципів лікарської етики та численні факти жорстокого поводження з боку медичного персоналу є результатом цілеспрямованої державної політики, а не сукупністю окремих проступків з боку лікарів.

За статистикою РФ 2022 року до кримінальної відповідальності за неналежне виконання своїх обов'язків притягалися лише 193 медичних працівники, що складає 0,009% від загальної чисельності медичного персоналу (понад 2,1 млн осіб).

У звіті A/HRC/60/59 Спеціальної доповідачки з ситуації прав людини в Російській Федерації зазначено, що за умов вищезазначених тенденцій, включно з каральними практиками та «розширенням репресивних інструментів», влада Російської Федерації застосовує механізми кримінального переслідування, тривалого позбавлення волі, тортур та жорстокого поводження, які фактично призвели до зниження рівня забезпечення основних прав людини, зокрема доступу до медичної допомоги для осіб у місцях несвободи. Ці тенденції відбуваються в умовах посилення законодавчих та адміністративних механізмів, що обмежують громадянські свободи, включно з доступом до належної охорони здоров'я під час тримання під вартою. <https://docs.un.org/en/A/HRC/60/59> – стор. 13–14 пункти 103–108.

Обов'язки медиків згідно з міжнародними та національними нормами:

Вступаючи в члени медичної спільноти: ... я не дозволю міркуванням віку, хвороби або недієздатності, віросповідання, етнічного походження, політичної належності, раси, сексуальної орієнтації, соціального становища чи іншим факторам встати між виконанням мого обов'язку і моїм пацієнтом; я буду виявляти найвищу повагу до людського життя; я ніколи не буду використовувати мої медичні знання для порушення прав людини й громадянських свобод, навіть під загрозою.

Женевська декларація Всесвітньої Медичної Асоціації

Основним обов'язком лікаря є сприяння здоров'ю та добробуту окремих пацієнтів шляхом надання компетентного, своєчасного та чуйного догляду відповідно до належної медичної практики та професіоналізму. Лікар повинен надавати допомогу з максимальною повагою до людського життя і гідності, а також до автономії й прав пацієнта.

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (ст. 1).

Свідчення, що показують порушення норм:

с. Оленівка, Волноваська виправна колонія № 120

Свідчення:

«У складі колонії був лікар-стоматолог, була медична сестра, була, я не впевнений, фельдшер вона чи медична сестра, лаборант. Які в них навички, що вони вміють і знають, не знаю, але коли нас приймали (847 людей), нас дуже сильно побили, дуже багато хлопців наших по 20–30 годин просиділи в автозаках без повітря, вони випадали з відти. Я їм побратим, капітан медичної служби Нацгвардії, ми на руках виносили хлопців з автівок, бо медичної допомоги не було взагалі ніякої. Коли прийшов цей стоматолог, він просто подивився і пішов. Я не знаю, можна вважати це з його боку катуванням, але я вважаю, що це 100% ненадання медичної допомоги. Не може бути такого, щоб людина, яка втратила свідомість, не отримувала, бодай, хоча б води, не кажучи про мінімальну якусь допомогу. Пізніше ми узнали, що цей стоматолог був начальником медичної частини виправної колонії. Він сам з ДНР, віком 40–45 років, сховався від мобілізації, пішовши до виправної колонії працювати».

Свідчення:

«В Оленівці дуже складно було з медичною допомогою. Лікар (-ка) запитує: «Що болить?» Я їй відповідаю. Вона просто розвертається та йде геть. Це була уся допомога».

Обов'язки медиків згідно з міжнародними та національними нормами:

Лікар повинен ... надавати допомогу на основі потреб пацієнта в охороні здоров'я, без упередженості або дискримінаційної поведінки на підставі віку, хвороби або інвалідності, віросповідання, етнічного походження, статі, національності, політичної приналежності, раси, культури, сексуальної орієнтації, соціального статусу або будь-якого іншого чинника.

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (ст. 2).

Лікар повинен практикувати з совістю, чесністю, доброчесністю та відповідальністю, завжди виявляючи незалежне професійне судження та дотримуючись найвищих стандартів професійної поведінки.

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (ст. 4).

Постанова Уряду РФ від 28.12.2012 № 1466 (ред. від 05.12.2025)

«Про затвердження Правил надання особам, взятих під варту або таким, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, медичної допомоги у медичних організаціях державної та муніципальної систем охорони здоров'я, а також запрошення для проведення консультацій лікарів-фахівців вказаних медичних організацій при неможливості надання медичної допомоги в установах Кримінально-виконавчої системи і (або) слідчих ізоляторах органів Федеральної служби безпеки».

У медичних організаціях особам, позбавленим волі, надаються всі види медичної допомоги з дотриманням порядків її надання та на основі стандартів медичної допомоги (Пункт 4).

Швидка, у тому числі швидка спеціалізована, медична допомога надається особам, позбавленим волі, в екстреній та невідкладній формі як у медичних організаціях, так і поза ними, з урахуванням дотримання встановлених вимог щодо строків її надання (Пункт 5).

Свідчення, що показують порушення норм:

Республіка Мордовія, виправна колонія № 10

Свідчення:

«Майже щодня було таке: "Громадянин начальник, дозвольте звернутися до медичної допомоги", а тобікажуть: "Не сьогодні, ідина хер!". І це казав не охоронник, а саме медичний працівник — лікар, медсестра або фельдшер».

Свідчення::

«Одного полоненого з тих, хто був у нашій камері, дуже сильно побили на "прийомці", він втратив свідомість, ми тримали його на руках і попросили, щоб прислали лікаря. Лікар потім прийшов. Ми почули дикі крики у коридорі, бо він бив всіх шокером і він кричав: "Вони ще насмілилися мене покликати? Зараз я їх усіх вилікую"».

м. Старий Оскол, СІЗО № 2

Свідчення:

«На рахунок медперсоналу, я просто скажу, що там вони злі, вони нас ненавиділи, висловлювалися по-різному, так не повинні себе медики вести».

м. Курськ, СІЗО № 1

Свідчення:

«На кожній перевірці ми могли звертатися до лікаря. Там казали: "Питання до медика є?". Поки йшла ця перевірка, ми стояли на "розтяжці" (метод жорстокого поводження з ув'язненими, при якому людина мусить максимально широко розставити ноги, руки тильною стороною долоней на стіні, голова опущена або оперта об стіну — Прим. ред.), у так званій "позі до огляду", то ходила молода медик, років 22–23, яка казала, що нам "пробила б п'ятки" або: "Я їх сама б вбивала. Я їх сама б різала. Я їх ненавиджу". І хоча медики постійно змінювались, але гуманності жоден співробітник медслужби не мав, взагалі. Тільки колосальна ненависть».

Обов'язки медиків згідно з міжнародними та національними нормами:

Лікар повинен ставити на перше місце здоров'я та добробут пацієнта і надавати допомогу в найкращих інтересах пацієнта.

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (ст. 14).

Свідчення, що показують порушення норм:

с. Оленівка, Волноваська виправна колонія № 120

Свідчення:

«Медичні працівники не прийшли взагалі ні разу. Я узнав, що вони існують, десь вже у серпні 2022 року. До цього, з квітня 2022 року, я їх не бачив».

Республіка Мордовія, виправна колонія № 10

Свідчення:

«Усі медичні працівники ставились до нас погано в тому плані, що ти звертаєшся до них, а вони можуть пройти просто повз тебе. Вони не хочуть витратити свій час, щоб ти там стояв і казав, що у тебе зуби сиплються, зуби болять, ти не спиш. Вони звертали увагу, коли вже усе погано. Звертали увагу тоді, коли закричали: "Підійдіть, він просто упав вже!"».

Обов'язки медиків згідно з міжнародними та національними нормами:

Свідоме заперечення лікаря щодо надання будь-яких законних медичних утручань може бути реалізоване лише в тому разі, якщо окремий пацієнт не зазнає шкоди або дискримінації і якщо здоров'я пацієнта не наражається на небезпеку.

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (ст. 29).

При зверненні особи, взятої під варту, або засудженої зі скаргами на наявність тілесних ушкоджень, травм та отруень, а також при виявленні медичним працівником, а також іншим співробітником видимих ознак тілесних ушкоджень, травм та отруень після надання необхідної медичної допомоги медичним працівником складається висновок про медичний огляд на травми (Пункт 14).

При підозрі на наявність в особи, взятої під варту, або засудженого психічного розладу та розладу поведінки (далі — психічний розлад) зазначені особи проходять огляд лікаря-психіатра, який ознайомлюється з матеріалами особистої справи та медичною документацією пацієнта з метою виявлення відомостей про наявні психічні розлади (Пункт 16).

При зверненні особи, взятої під варту, або засудженої за медичною допомогою до медичного працівника під час по камерного обходу, до співробітника чергової зміни СІЗО зазначені посадові особи зобов'язані вжити заходів для організації надання їй медичної допомоги (Пункт 28)

Наказ Міністерства юстиції РФ від 28 грудня 2017 р. N 285 «Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги особам, які ув'язнені або відбувають покарання у вигляді позбавлення волі» (зі змінами та доповненнями)

Свідчення, що показують порушення норм:

м. Старий Оскол, СІЗО № 2

Свідчення:

«Наш хлопчина, який був в цьому Старому Осколі, страждав на грибкову інфекцію, яка почалась чи на нозі, чи під коліном, а потім вийшла на обличчя і шию. Ось настільки великою була постраждала ділянка. Але йому за увесь час як я там був — а це 16–17 місяців, йому за цей час жоден медичний працівник не допоміг. Тобто його кували його хворобою понад рік. А це свербіж постійний, це гнійні захворювання шкіри, яка мокне, яка постійно виділяє токсини, вона прилипає до одержі, це постійно брудна білизна спальна. І це не окремих лікар так вчинив, а вся медична служба СІЗО».

м. Курськ, СІЗО № 1

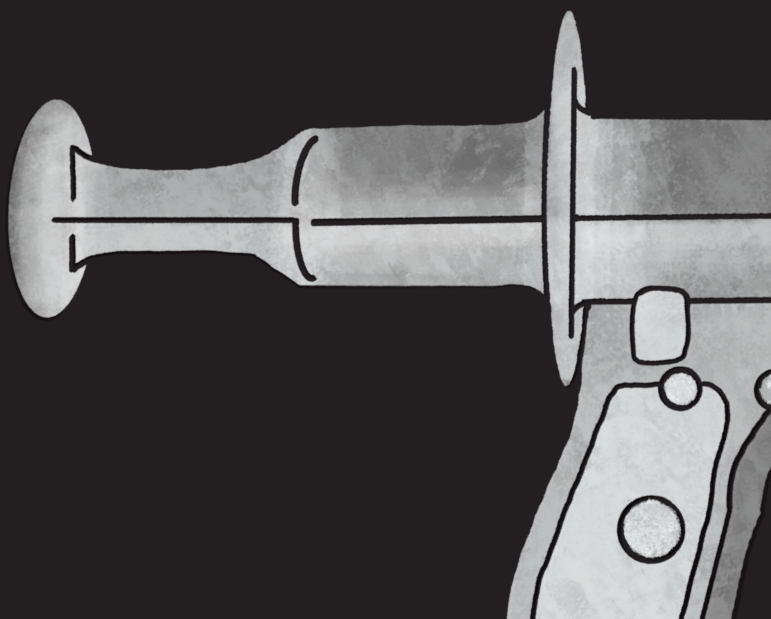
Свідчення:

«Скільки разів я не записувався, все, як то кажуть, даремно. Повністю даремно. У мене продовжували гноїтися руки гірше і гірше. Ситуація моя була критична. Уся моя постільна білизна була в гної».

Республіка Мордовія, виправна колонія № 10

Свідчення::

«В моїй камері в Мордовії був хлопчина з епілепсією. Рік, майже рік, без двох днів я був там. Жодного разу жоден медичний працівник не надав ліків».

Обов'язки медиків згідно з міжнародними та національними нормами:

Не можна перешкоджати військовополоненим з'являтися на прийом до медичного персоналу для огляду.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року (ст. 30).

Свідчення, що показують порушення норм:

Республіка Мордовія, виправна колонія № 10

Свідчення:

«Це нормальна була справа, коли ви попросили допомоги медичної, бо комусь погано в камері, і вас за це могли побити. Було таке, що у такому випадку усю камеру виводять і поки людина, яка хотіла звернутися, звертається до лікаря, нас всіх б'ють. Тобто вони цим дають зрозуміти тобі, що ось що буде, якщо ви будете звертатись».

Лікар ніколи не повинен брати участь у катуваннях або інших жорстоких, нелюдських чи таких, що принижують, практики чи покараннях, а також не повинні сприяти їм.

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (ст. 10).

Про порушення Женевських конвенцій лікар у кожному разі повинен повідомити відповідні органи.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року (ст. 3).

Як у мирний, так і у воєнний час, лікар не повинен ні санкціонувати, ні залишати без уваги тортури та будь-які інші форми прояву жорстокості, нелюдського поводження або приниження людської гідності, ні, тим більше брати в них участь, незалежно від характеру злочину підозрюваного, обвинуваченого або винного, а також мотивів і поведінки потенційної або фактичної жертви. (ст. 1).

Лікар не може надавати приміщення, інструменти, препарати або свої знання з метою використання їх для катувань та інших форм жорстокого, нелюдського або такого, що принижує, поводження, так само як і для ослаблення опору жертви. (ст. 2).

Лікар не повинен бути присутнім під час будь-яких процедур, під час яких застосовуються або загрожують застосувати тортури чи інші форми жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження. (ст. 6).

Токійська декларація

Свідчення, що показують порушення норм:

Республіка Мордовія, виправна колонія № 10

Свідчення:

«В Мордовії був "Доктор Зло", і це повний жах. Людина, яка катувала більше, ніж інші працівники, яка єдина ходила з шокером, намагалась завдати найбільше шкоди. За нього вже досить багато хлопці розповіли, навіть було декілька журналістських розслідувань.

В моїй камері був офіцер з коксартрозом, тобто із захворювання кульшового суглоба. Він не міг довго рівно стояти. Йому потрібно було якимось чином спертись на щось, бо нога не витримувала. Він виходив з нами на ранкову перевірку і його в цей самий суглоб, який болить, били шокером медичні працівники, щоб швидше і скоріше він за це забув».

Свідчення:

«Або, як "Доктор Зло" любив робити. Відкривається камера, і він б'є того, хто звертається, і чергового по камері. І ось так починає розмовляти: "Пацієнт, що з вами? Пацієнт, підходьте, давайте ручку". У тебе очі закриті, голова нахилена вниз, ти не бачиш нічого. Ти даєш йому руку

і в цю руку він тебе б'є шокером. Спочатку б'є шокером, ну, а потім вже дає тобі таблетку.

Пам'ятаю, він був на зміні, його викликали до хлопця з 14-ї камери, якому вибили зуби на прийомці. Відчиняють камеру, і він питає: "У кого там зуб болить? Ну, давай, виходь". Хлопець вийшов і його так почали бити, і доктор його так зашкварив шокером, що він втратив свідомість. Вони навіть йому навіть не дали нашатирю, просто розбудили тим, що знов почали шваркати шокером. Усе, потім він заповз у камеру, а "Доктор Зло" спитав: "Ну що, у кого ще зуб болить?"».

Свідчення:

«Це десь навесні 2024 року було, коли "Доктор Зло" повною мірою розкрив себе. І шокером бив, а тих, хто на хвороби скаржився, тут же ж "лікували" електрошоком, тобто т.зв. "електрофорез" робили. В його присутності нас били по п'ятках так, що ми навіть стояти не могли, а стояти ти маєш 16 годин щоденно. І це лікар бачить, бо він видає, заповнює медичну картку, він все це бачить. "Доктор Зло" активно брав участь у "прийомці". Йому подобалось допомагати працівникам в "прийомці": шокером, кулаками. Він щонайменше по два-три рази кожного або шокером, або руками-ногами приклав. Працівники колонії були з пластиковими трубами або з кийками, а він був з шокером».

Свідчення:

«Потім я зайшов до "Доктора Зло", він там був в той день. Він зі мною нормально розмовляв при тому, що там крики постійно, бо просто забивали наших. Там вся підлога в крові була. А потім він усе записав і він сказав спецназу: "Ось клієнта беріть, передаю вам". Після я пішов в кабінет, де був допит. Там били. І "Доктор Зло" теж там стояв. Максим (ім'я змінено), з мого батальйону, казав, що у нього теж "Доктор Зло" був присутній — дивився, щоб людина залишилась жива. І також брав участь в цих справах (ред. — катуваннях)».

Свідчення:

«Він (ред. — "Доктор Зло") мене теж лікував, хоча мені хлопці сказали: "Сьогодні ж цей придурок". А у мене нога роздулася. Ну я й звернувся, він "лікував" мене електрошокером. Сказав: "Що, болять? Ще болять?", "Ну так", — кажу — "Ось подивіться". Ще раз вдарив мене електрошокером. "Ну що там, нормально з ногою? Вилікувалася, ні?". Я кажу: "Та ні". Він ще раз бахнув. Ну що йому сказати? Скажеш, що не вилікувалася, ще раз бахне. Міг по сідницях вдарити, міг по геніталіях вдарити. Куди йому спаде, туди й бив. По спині міг вдарити шокером. Але ліки не давав. Він від цього задоволення отримував».

Свідчення:

«Мордовія, знову "прийомка", ми приїхали, розділися, нас фотографують, б'ють, ставлять на розтяжки. Там же стоїть наш доктор, на рентген коли забігаєш, б'є електрошокером. І ти маєш крикнути "Слава руській медицині!", а доктор тебе знов б'є електрошокером».

Свідчення:

«Це найгірше місце, де я був. Це єдине місце, де в присутності представника медичної структури забивали до стану, коли ти не можеш піднятися».

м. Старий Оскол, СІЗО № 2

Свідчення:

«В Осколі була лікар чи фельдшер. Ми її називали "тьотя в рожевому", бо вона одягалася, як на свято, переважно в рожеві кольори одягу. Вона казала: "Оцьому шокером, оцьому електрофорез на коліно, щоб швидше пройшло". Тобто, вона керувала спецназом, який виконував її накази. "Електрофорезом" вона називала удар шокером в те місце, де болить. Якщо болить голова, то найчастіше били в сідниці або геніталії. Бо там болить дужче. Було так, що в сусідній камері хлопець звертався, в нього боліли зуби, його били шокером в шию».

Свідчення:

«Після березня 2023 року я застудився. В мене була висока температура і я звернувся до лікаря. Вона дуже здивувалася: "У тебе що, термометр є? Де ти його сховав? А давайте його пошукаємо". І медичний працівник пальцем тикала, де потрібно його пошукати — сідниці, геніталії. Охоронці там і шукали. Шукали шокером, били в нервові закінчення в поперек і сідничній складці. Це дуже боляче. А для неї це такий веселий жарт був».

Обов'язки медиків згідно з міжнародними та національними нормами:

Лікар ніколи не повинен вступати в образливі, експлуататорські або інші неналежні стосунки чи поведінку з пацієнтом.

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації (ст. 27).

Свідчення, що показують порушення норм:

Республіка Мордовія, виправна колонія № 10

Свідчення:

«Приймання ліків починалося з команди "На коліна!". Якщо ти не став навколішки, ліки ти не отримав. Якщо став або неправильно відкрив рот, а він тобі не закинув їх до рота, як собаці, то ліків ти не отримував».

Свідчення:

«"Доктор Зло" казав: "Російській медицині..." і ми всі мали кричати: "Ура, ура, ура!". І це постійно. Він просто як маніяк, у нього точно не все нормально. Це нездорова людина, він просто неадекватний».

Свідчення:

«Формат звернення до лікаря був наступний: той, кому потрібно звернутися стоїть біля дверей у "Г"-подібній формі (голова опущена донизу, руки за спиною — Прим. ред.), решта стоїть у "Г"-подібній позі по лінії. Той, хто звертається за допомогою, коли відкриваються двері, стоїть у "Г"-подібній позі біля дверей або чекає, поки його покличуть, очі закриті, голова опущена донизу, висовує руку долонею вгору і чекає пігулки. Після того як ти отримав ліки, ти підводиш голову з закритими очима, перед цим набравши води у чашку, випиваєш і маєш показати, що ти випив таблетки, не залишивши їх. І після цього кричиш "Слава російській медицині!". Якщо це був "Доктор Зло", він каже: "Руку". Ти висовуєш руку і він б'є шокером і запитує: "Легше стало?". Ти маєш відповісти: "Так", інакше він додасть потужності й вдарить ще раз. Потім він викликає чергового по камері, який чергує сьогодні й той, який буде чергувати завтра, каже: "Руку", б'є в руку електрошокером і попереджає, що до лікаря звертатися не можна».

Висновки

У місцях утримання українських полонених та поневолених цивільних існує системна практика ненадання медичної допомоги.

У низці випадків медичний персонал безпосередньо бере участь у катуваннях та жорстокому поводженні.

Медичний персонал використовується як інструмент підтримки системи насильства у місцях несвободи.

Такі дії є грубим порушенням:

- міжнародної медичної етики,
- міжнародного гуманітарного права,
- навіть внутрішнього законодавства РФ.

Наявні дані свідчать про системний, а не поодинокий характер порушень.

Рекомендації

1. Адвокатувати створення змішаних медичних комісій відповідно до положень Женевських конвенцій для оцінки стану здоров'я військовополонених та визначення підстав для їх репатріації з території РФ та ТОТ.
2. Посилити міжнародний моніторинг місць утримання полонених, зокрема через:
 - Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
 - спеціальні процедури ООН;
 - незалежні міжнародні медичні організації.
3. Документувати участь медиків у катуваннях для подальшого використання у міжнародних кримінальних провадженнях.
4. Притягнути причетних медичних працівників до відповідальності, у тому числі через:
 - механізми універсальної юрисдикції;
 - професійні дисциплінарні процедури міжнародних медичних асоціацій.
5. Посилити міжнародний тиск на РФ з вимогою забезпечити доступ незалежних медичних експертів до місць утримання українських полонених та незаконно ув'язнених цивільних, в тому числі через введення індивідуальних санкцій стосовно медичного персоналу та керівників установ ФСВП, які були причетні до порушень умов тримання полонених та етичних засад роботи лікарів.

[Журналісти проекту Радіо Свобода «Схеми»](#) у 2025 році ідентифікували лікаря колонії №10 у Республіці Мордовія у РФ, який систематично займався катуваннями українських полонених та не надавав належної медичної допомоги. Цим лікарем виявився 34-річний Ілля Сорокін, який щонайменше з 2018 року працював у медчастині колонії №10. Наприкінці 2024 року він пішов служити та взяв позивний «Доктор». Українські полонені між собою прозвали Сорокіна «Доктором Зло».

Один із найбільш резонансних випадків, що свідчить про можливу участь медичного персоналу у жорсткому поводженні з українськими військовополоненими, був факт, розслідуваний журналістами проекту «Схеми». Вони встановили особи російських хірургів, які, ймовірно, причетні до [випалювання напису «Слава Росії» на тілі колишнього українського військовополоненого](#). Сам потерпілий розповів, що після операції почув розмову медичного персоналу, з якої випливало, що саме російський лікар проводив хірургічне втручання, після якого на його животі з'явилися шрами у формі цього напису. Український лікар, який нині займається лікуванням та усуненням рубців, зазначає, що характер пошкоджень може свідчити про навмисне завдання таких травм під час медичної процедури, назвавши це «подарунком від хірурга». Цей випадок став одним із прикладів можливого використання медичних процедур як інструменту приниження та жорсткого поводження з військовополоненими.

Нормативні джерела:

Міжнародний кодекс медичної етики Всесвітньої медичної асоціації. Прийнято 3-ю Генеральною асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації, Лондон, Англія, жовтень 1949 р. Переглянуто 22-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Сідней, Австралія, серпень 1968 р., 35-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Венеція, Італія, жовтень 1983 р., 57-ю Генеральною асамблеєю ВМА, Піланесберг, Південна Африка, жовтень 2006 р. та 73-ю Генеральною асамблеєю ВМА, Берлін, Німеччина, жовтень 2022 р.

Токійська декларація. Рекомендації щодо позиції лікарів стосовно катувань, покарань та інших тортур, а також негуманного або принизливого лікування у зв'язку з арештом або утриманням у місцях позбавлення волі. Прийнято 29-ю Всесвітньою медичною асамблеєю, Токіо, Японія, жовтень 1975 р. Редакційно переглянуто на 170-й сесії Ради ВМА, Дівонн-ле-Бен, Франція, травень 2005 р. та на 173-й сесії Ради ВМА, Дівонн-ле-Бен, Франція, травень 2006 р. та переглянуто на 67-й Генеральній асамблеї ВМА, Тайбей, Тайвань, жовтень 2016 р.

Женевська декларація Всесвітньої Медичної Асоціації. Прийнята на 2-й Генеральній Асамблеї Всесвітньої Медичної Асоціації, Женева, Швейцарія, вересень 1948 і Доповнена на двадцять другий Всесвітній Медичний Асамблеї, Сідней, Австралія, серпень 1968 і Тридцять п'ятий Всесвітній Медичний Асамблеї, Венеція, Італія, жовтень 1983 і Сорок другий Всесвітній Медичний Асамблеї, Стокгольм, Швеція, вересень 1994 і редакційно переглянута на 170-й сесії Ради ВМА, Дівон-лес Бейн, Франція, травень 2005 і 173-й сесії Ради ВМА, Дівон-ле-Бейн, Франція, травень 2006 р.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року

Наказ Міністерства юстиції РФ від 28 грудня 2017 р. N 285 «Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги особам, які ув'язнені або відбувають покарання у вигляді позбавлення волі» (зі змінами та доповненнями)

Постанова Уряду РФ від 28.12.2012 № 1466 (ред. від 05.12.2025) «Про затвердження Правил надання особам, взятих під варту або таким, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, медичної допомоги у медичних організаціях державної та муніципальної систем охорони здоров'я, а також запрошення для проведення консультацій лікарів-фахівців вказаних медичних організацій при неможливості надання медичної допомоги в установах Кримінально-виконавчої системи і (або) слідчих ізоляторах органів Федеральної служби безпеки».

Центр громадянських свобод

— українська правозахисна організація створена у 2007 році. У 2022 році отримала Нобелівську премію миру. Просуває реформи у сфері верховенства права, адаптує законодавство відповідно до стандартів прав людини, документує військові злочини у ході російської збройної агресії, навчає прав людини та демократії, моніторить діяльність поліції, судів та місцевого самоврядування.

Військові медики України

— громадська організація, яка об'єднала сім'ї військових медиків, рідні яких, виконуючи свій обов'язок лікувати та допомагати пораненим, потрапили в полон. Мета діяльності організації — адвокація звільнення усіх військових медиків з російської неволі, а також — привернення уваги світу щодо недотримання РФ міжнародного гуманітарного права.

Анатомія тортур: свідчення про катування та жорстоке поводження з боку медичного персоналу в російській неволі

Автор(к)и:

Максименко Альона, менеджерка напряму подолання наслідків війни Центру громадянських свобод

Мартиненко Олег, постійний експерт Центру громадянських свобод

Савва Михайло, постійний експерт Центру громадянських свобод

Ящук Наталія, старша менеджерка напряму подолання наслідків війни Центру громадянських свобод

Ілюстрації: Аліна Хміль

Дизайн та верстка: Анна Бежан

Це дослідження підготовлене у межах проєкту «Правосуддя для жертв війни та покращення дотримання основоположних прав в Україні», що реалізується за підтримки Європейського Союзу. Усі думки, погляди та пропозиції, викладені в цьому дослідженні, належать виключно автору(-ці) та відображають думки, погляди та пропозиції автора(-ки) та ГО «Центр громадянських свобод». Це дослідження жодним чином не відображає позиції чи політики Європейського Союзу.

Автор і видавець: Громадська організація
«Центр громадянських свобод»

Мови видання: українська

Посилання на сайт: <https://ccl.org.ua>

E-mail: office@ccl.org.ua

Використання опублікованих матеріалів дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації.

Рекомендоване цитування: Максименко А., Мартиненко О., Савва М., Ящук Н., Анатомія тортур: свідчення про катування та жорстоке поводження з боку медичного персоналу в російській неволі. Центр громадянських свобод. 2026. 36 с.

